

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1137

בס"ד, כ"ג אדר תשפ"א

מסכת פסחים ק"ו - קי"ב ♦ תרומות ה'ז' - ט', א'

השבוע בגליון

- ♦ השוה את המים מתנפח
- ♦ "שיחת הזקנות"
- ♦ הברזל מציל את המים
- ♦ האם היה בעל הטורים מחוייב בעונג שבת?
- ♦ המצטער ליטול צדקה

♦ שתיית מים בשעת התקופה

- ♦ מנהגי הטמנת וחטיפת האפיקומן
- ♦ הילדים יזרוז את המבוגרים:
- ♦ מנהגי ליל שימורים
- ♦ אי נעילת הדלת
- ♦ לצאת לקראת אליהו הנביא

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

הקבר האלמוני

חלפו עברו ימי הפורים, בהם כמידי שנה בשנה יהודים מקיימים מצוות "מתנות לאביונים" בהידור ופתיחים את לבם לנצרכים.

ניחוח הימים הללו נשא בכנפיו סיפור היסטורי מרגש במיוחד על מצוות הצדקה. מעשה מופלא זה מקנה מימד ואומדן על התמימות של יהודי הדורות הקודמים ועל מסירות נפשם לקיום המצוות.

האם יש צורך בעט סופר כדי לתאר את חייהם העלובים של מרבית היהודים אשר התגוללו בגלות אירופה? די להביט באיורים ובציורים נושנים מן התקופות ההן, כדי להבחין בגווים הכפופים, ובעיניים הנואשות - מה יילד יום?

יתכן מאד שנסואו סיפורנו מופיע באחד הציורים האלה, לבטח בשוליו. מעולם לא היה מתנשא וממרכז את עצמו באירועים שונים, בוודאי שלא במרכז תמונה או ציור. אפשר לראותו אי שם, בין תבילות הקש ללהקות האווזים. התבוננו היטב וראו אותו עומד ומפשפש בכיסו. במרחק-מה ממנו ניצב עני הזקוק לצדקה, והוא כבר מפשפש בכיסו, הן לא ישיב את פניו ריקם.

כך נהג כל חייו, מני עמד על דעתו, עד שבשעה שטמן הקברן את גופו התשוש באדמת וילנא, חרט על מצבתו את הפסוק: "כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביו".

דף קט/א חוטפין מצה בלילי פסחים

מנהגי הטמנת וחטיפת האפיקומן

ברבות מקהילות ישראל נפוץ המנהג, שבלייל הסדר, לאחר בציעת המצה האמצעית, המבוגרים מעלימים עין כביכול ומניחים לילדים ליטול את המצה ולהחביאה עד הגיע עת אכילתה, או-אז, חושפים הילדים את המטמון תמורת הבטחות שעולה בידיהם לחלץ מפי המבוגרים. במאמר הבה נתחקה אחר שורשיו של מנהג זה, טעמיו ודעת המתנגדים לו.

בטור וב"שולחן ערוך" (או"ח סי' תע"ג סעי' ו) לא נמצא כל רמז למנהג זה; כל שנאמר בהם הוא, כי נוטלים את החלק הגדול מהמצה החצויה ונותנים "לאחד מהמסובין לשומרה לאפיקומן, ונותנים אותה תחת המפה". הפוסקים מסבירים, כי שמירת האפיקומן נועדה, כדי שלא יאכלוהו בטעות בתוך הסעודה (ב"ח) והנחתו תחת מפה מרמזת על "משארותם צרורות בשמלותם" (שמות יב/ז).

לדעת ה"חק יעקב", מנהג חטיפת האפיקומן השתרש בעקבות האמור בגמרתנו, "חוטפין מצה בלילי פסחים, בשביל תינוקות שלא ישנו", כדלהלן.

בפירוש גמרא זו אנו מוצאים שיטות אחדות ברש"י וברשב"ם. א. מגביהים את הקערה ומסלקים אותה לצד, כדי לעורר את התינוקות לשאול. ב. אוכלים מהר, בחטף, כדי שלא ירדמו הילדים. ג. מסלקים את המצות מן השולחן כדי לעורר את סקרנות הילדים. ד. הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פ"ז הל' ג) כותב: "וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו... וכיצד משנה... חוטפין מצה זה מיד זה וכיוצא בדברים האלו"; אף מהר"ם חלאווה (כאן) הביא בשמו של הרמב"ם ש"גוזלין זה זה מיד זה לשמחה, כדי שישאלו התינוקות ולא ישנו" (וכיו"ב בנימוקי יוסף). כותב ה"חק יעקב", "אפשר שמזה-מדברי הרמב"ם- נתפשט המנהג שמוניחים לתינוקות במדינות אלו לחטוף האפיקומן".

הילדים יזרוז את המבוגרים: אף בספר "נוהג כצאן יוסף" (מנהגי לילה סדר אות ד') כתוב לאמר: "אין לבטל המנהג שנערים גונבים אפיקומן כדי ליקח איזה חפץ מאביהם שיחזרו להם האפיקומן, כי מתוך כך הנערים ינערו משנתם ויספרו ביציאת מצרים". מנהג זה קדום הוא, איפוא, ויסודו בהררי קודש. בספר "ויגד משה" (סי' י"ח אות ט') מביא בשם ספר "מילי דאבות", כי דברים עמוקים ונסתרים טמונים במנהג זה, ולפיכך אין לבטלו, והוא מוסיף טעם מעניין לחטיפת האפיקומן, כי על ידו נגדרים ונשמרים הסועדים שלא לאחר את זמן חצות, שכן, חזקה על הילדים המצפים למתת האפיקומן, שיזרוז את הסועדים...

צעילוי נשמת

מרת **שפרה בן דוד** ע"ה
בת הרב משה ורבקה חן מלהיף ז"ל
נלב"ע ליל ש"ק כ"ה באדר א' תשנ"ה
תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **משה שמחה רובנר** ז"ל
בן יבדלחט"א ר' דוד וזהבה הי"ו
נלב"ע כ"ג באדר ב' תשמ"ט
תנצב"ה

הונצח ע"י ידידנו הר"ר דוד ומרת **זהבה רובנר** שיחיו - פתח תקוה

צעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי הרץ נס** ז"ל
ב"ר יצחק אייזיק ז"ל
נלב"ע כ"ח אדר תשס"ג
תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **הצילה (הלה) כפתורי** ע"ה ב"ר ישעיהו יודנהרץ ז"ל

נלב"ע כ"ח באדר תשנ"ט **תנצב"ה**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

וכל כך למה?
הסכיתו ושמועו.

יהודי זה היה רחוק מן העשירות כמטחוו קשת, אפילו חלומות של עשירות לא פקדוהו עם ליל.

בכל זאת. אף על פי כן, למרות הכל. עני ודל, מך, רש, אביון ודלפון, היו נוהרים אליו כדבורה אל צוף הפרחים. כל אשר לו נתן בעד אשר האבה נפשו, הצדקה. מעולם לא חישב 'מעשר' או 'חומש', אלא נתן כל שהשני היה זקוק לו.

דא עקא, שלא היה זה שני בלבד, אלא שלישי רביעי ומפסיר, והיו חפצי ביתו וכליו מתמעטים והולכים, מתדלדלים ואוזלים, עד שיהודים טובים הזדרזו אל בית הדין ושחו בפני הדיינים על האיש הקדוש שזקוק להנחיה ברורה - חדל!

נמנו וגמרו חברי בית הדין, כי מיום זה ואילך אסור לו לר' פלוני, שעד היום שמו אינו ידוע, לפגוש בעניים, ולא נתקרה דעתם עד שהורו לו לבל ייצא מביתו לתקופת מה, שלא תאבד שארית יעקב.

יום אחד ישב מיוזענו בביתו ונפשו הומה עליו, כמעט חש בליבו. לבסוף הררה, כי חֲזָקָה על גופו הוראת הדיינים, אך על עיניו הן לא גזרו לבל ישוטטו ברחוב, ישב, איפוא, וסקר את ההמולה ברחוב, מתוך תקווה לאתר עניים, והנה, הבחין בשני עניים מרודים המהלכים בסימטה תחת חלונו.

חיש קל קרא להם וביקשם להמתין עד אשר יחלק להם דבר מה, וכעבור זמן קצר שב עם כף כסף מאובקת, שמצא אי שם מתחת, מעל... לפתע עצר בעד עצמו, בדמיינו על נקלה את התגרה העלולה לפרוץ לאלתר בין שני האביונים על כף הכסף האחת. **עמד** מיוזענו, אימץ את אגרופיו, הכניע את כף הכסף על ברכו, וכשפניו מאירות כשמש וכירח מסר לאחד את חלק **הכף** ולרעהו את חלק **הידית**. **עם** בוא יומו, לא שכח שר הקברות את מעשהו, וירשום על מצבתו לאמר: "**כפה** פרשה לעני **יודיה** שלחה לאביון" ---

★ ★ ★

ההיה סיפור זה באמת?

האם מסתתרת בין עשבי הבר הגדלים בוילנא, מצבה הנושאת בחובה סיפור זה?

ככל הנראה לעולם לא אדע!

אך ידע אדע בכל ליבי ונפשי, כי אפילו אם רק הומצאה אגדה יפה זו על העיר וילנא, הרי זה משום שהמעשה יכול היה להתרחש בה. הילכו בה דמויות הוד, שאפשר היה להלביש עליהן מעשיות כגון דא.

יהודי שהתגדל בוילנא באותם הימים בהם קול התורה בקע מבתי מדרשותיה יומם וליל, בתקופה בה חלף רטט ורעדה בעוברים ובשבים, קטנים כגדולים, שחלפו ליד חלונו המוגז של הגאון מוילנא, לא פחלפו שהגיע לדרגה שכזו.

לא נטעה אם נניח, כי איש מעולם לא הפליג באזניו על מעלת מצוות הצדקה, אך הוא נשם את אוויר התורה וספג אל ריאותיו את ניחוחה, אשר מילא את השווקים ואת הרחובות.

★ ★ ★

האווירה

האווירה היא המשפיעה על נפש הדור הבא. **יכול** אדם לדבר באזני בנו מבוקר עד ליל על חשיבות לימוד התורה הקדושה, ועדיין...

יכול אדם שתקן, הממלא פיו מים, להקפיד במסירות על שיעור הדף היומי, יום יום. יום יום. ילדיו יראו ויניימו את המסר, יקלטו את האווירה ונפשם תתעצב באווירה של קדושה, באווירה רוחנית, ויזכה לגדל דורות ישרים מבורכים.

הנה דוגמה קטנה.

לפני זמן מה חגג סב מאושר את בר המצווה של נכדו. **בהגיע** שבת ה"אופרוף", החלה תפילת שחרית ברוב עם ועדה, ו... הסבא נעדר. איננו.

סמוך לקריאת התורה נכנס הסבא אל בית הכנסת, ולשאלת קרובי המשפחה השיב בפשטות: "תפילת שחרית התפללתי מוקדם יותר, מפני שאני מוסר שיעור בדף היומי בדיוק בשעה בה התחילה תפילת שחרית כאן בבית הכנסת".

היש צורך להרחיב ברושם הכביר שחרט סב זה בנפש נכדיו? מעשים כגון דא גדולים ורבים יותר

"המונע - משובח": מנגד, עומדים דבריו החריפים של ה"אורחות חיים" (אות י"ט, הובא ב"מאורי אור"): "מה שגונבים התינוקות האפיקומן הוא בדוי והבל, ובגויים נשמע שהיהודים מלמדים ילדיהם לגנוב, זכר ליציאת מצרים "וינצלו" [-וינצלו את מצרים] על כן המונע - משובח".

הטמנת קדשים: כך גם דעת הגר"ח מבריסק זצ"ל, אשר לדעתו, מנהג גניבת האפיקומן סותר את מנהג הטמנת האפיקומן. הגר"ח מבריסק ביאר בדרך שונה את מנהג הטמנת האפיקומן, לאור דעת הרא"ש הסובר, כי אכילת האפיקומן באה זכר לאכילת בשר קרבן פסח. בשר הפסח נאכל היה בסוף הסעודה, כדי שיאכל על השובע, וכך גם אכילת האפיקומן זמנה בסוף הסעודה. והנה, הלכה היא, כי תרומה וקדשים צריכים שמירה, ואין להסיח דעת מהם (ראה לעיל לד/ב ברש"י לגבי תרומה, וברמב"ם ובריטב"א בחולין ב/ב לגבי קדשים). מכיוון שכך, כיון שהתחילו לאכול מבשר הפסח והפסיקו והשאירו את עיקרו לסוף הסעודה. היו צריכים להטמין אותו במקום שמור. משום כך, אף באפיקומן, הבא זכר לפסח, יש לנהוג כן ולהטמין זכר למנהג זה בבשר הפסח (מועדים וזמנים ח"ז סי' קפח, ומקראי קודש, פסח, סימן מ"א).

מכאן, אמר הגר"ח מבריסק, יש לשלול את המנהג שהילדים חוטפים את האפיקומן ומטמינים אותו, שהרי אפיקומן הנמסר לילדים אינו 'שמור'! נכון, אמנם, שכתוב ש"חוטפין מצה בלילה פסחים", אולם לא נאמר זאת במצת האפיקומן! זאת ועוד, נראה, אמר הגר"ח מבריסק זצ"ל, שכוננת חטיפה זו אינה לחטוף את המצה ולהעלימה, אלא בעוד שבשאר ימות השנה אין לאכול עד שיטעם הבוצע, משום דרך ארץ (ברכות מז/א ורמב"ם הלכות ברכות פ"ז הל' ה'), הרי שבלייל הסדר הותר לחטוף מצה ולאכול אף קודם שיטעם הבוצע, כדי לעורר התינוקות שלא ישנו (הגדה בריסק, קובץ הוספות עמודים עה-עו).

אכן ישנן קהילות רבות שאינן נוהגות בכך, וגם בבית אדמו"רי לובביץ' זצ"ל נמנעו ממנו (פסקי תשובות סי' תע"ג הע' 148).

דף קט/ב ליל שמורים ליל המשומר ובא מן המזיקין

מנהגי ליל שימורים

ליל הסדר מכונה "ליל שימורים", על שם שבלילה זה ישראל שמורים.

ממי שמורים הם? על כך ועוד - במאמר שלפנינו.

בגמרתנו מבוואר כי אף על פי שיש להיזהר משתיית כוסות במספר זוגי, כגון, שני כוסות, ארבעה כוסות וכן על זה הסדר, מפני המזיקים, אולם בליל הסדר אין לחשוש משתיית ארבעת הכוסות, מפני שלילה זה משומר. במסכת ראש השנה (יא/ב) נאמר עוד, כי יש הסוברים שבכינוי "ליל שימורים" נרמז, כי הוא לילה משומר מששת ימי בראשית (עיי' תוס' שם).

דברי חז"ל אלה מהווים בסיס למנהגים רבים שנתייטדו על סמך האמור, כי ליל הפסח הוא "ליל שימורים".

אכילת שומר: מנהג אחד מתייחס לעובדה הכללית שהלילה הוא "ליל שימורים": באורחות חיים (הלכות ליל פסח אות כ"ז) מובא בשם הרמב"ן, כי נהגו "במקצת מקומות" לאכול בליל הפסח תבשיל של ירק בשם 'שומר', כדי לרמז על היות לילה זה ליל שימורים. ירק זה, אגב, נזכר בתלמוד הירושלמי (כלאים כז/א).

שאר המנהגים נסמכים על פירושי חז"ל במהותו של ליל השימורים.

אי נעילת הדלת: מנהג עתיק קיים בישראל, שלא לנעול את הבית בליל פסח (ראה במנהגי הל' פסח אות ב). במקורות אחרים אף נזכר, להשאיר את הדלתות פתוחות ממש (מעשה רוקח עמוד י"ט, מובא בהגדה שלמה עמ' 194). במהר"ל (עמוד קכ"ג, ומובא במג"א סוס"י תפא) מובא, שלא לנעול את הדלת ב"בריה חזק". מאידך כתבו הפוסקים, שבמקומות ששכיחים גנבים אין לסמוך על הנס אלא יש לנעול את הבית (מג"א שם וחק יעקב סוס"י ת"פ).

לצאת לקראת אליהו הנביא: מהו טעמו של המנהג? במהר"ל נאמר שטעמו מפני שלילה זה משומר ובא מן המזיקין. ברם, ראשונים קדומים אחרים שהביאוהו נקטו אחרת: בדבריהם נזכר, שהשארית הדלתות פתוחות או בלתי נעולות היא מפני שהלילה משומר ובא מששת ימי בראשית כלומר נועד לגאולה ו... "בניסן עתידין ליגאל". מטרת פתיחת הדלתות היא, כדי ש"כשיבוא אליהו ימצא הפתח פתוח" ו"נצא לקראתו בלא עיכוב" (מעשה רוקח הנ"ל ובמנהגי שם). אכן, ראשונים אלו הדגישו, כי יש להימנע מלנעול את "החדרים שישנים שם", דבריהם אינם נסובים על החדרים בהם מונחים תכשיטים ושאר חפצים יקרי ערך, אלא על החדרים בהם ישנים, כדי שיהיו הנמים מזומנים לקום מיד לצאת לקראת אליהו הנביא ומשיח צדקנו.

מנהג זה של השארית הדלתות בלתי נעולות במשך הלילה יצר מנהג נוסף: "ויש אומרים", כותב הרמ"א (סוס"י ת"פ), "שיש לומר שפוך חמתך כו' קודם ל'א לנו, ולפתוח הפתח כדי לזכור שהוא ליל שימורים, ובזכות אמונה זו יבוא משיח וישפוך חמתו על הגוים, וכן נוהגים" (מקורו מהמנהגי הנ"ל, עיי' דרכי משה שם).

ברם, מה פשר מיקומה של הפתיחה דווקא בעת אמירת שפוך חמתך? אם המטרה היא לגלות על היות הלילה "ליל שימורים", היה מן הראוי להקדימה לתחילת הלילה - תחילת ליל הסדר!

על מדוכה זו ישבו החתם סופר זצ"ל (בהגהותיו שם) והבית הלוי זצ"ל (בחדושי לתורה פרשת בא דף ח') וביארו, כי מיקומה קשור במישרין לדין 'זוגות' האמור לעיל. הזכרנו, שאף שבדרך כלל אין שותים מספר זוגי של כוסות, בליל הסדר אין מדקדקים בכך מפני שהלילה משומר מן המזיקים. לפיכך, כאשר מוזגים כוס רביעי, מתעוררת מיד השאלה, כיצד אפשר לשתות כוסות

במספר זוגי? משום כך מראים שהלילה אין חוששים למזיקים, ופותחים את הדלת ומוכיחים, כי הלילה ליל שימורים, ואומרים 'שפוך חמתך' לשם התגרות במזיקים.

מנהגים נוספים נתייסדו בקהילות שונות על יסוד זה שהלילה שמור מן המזיקים.

הרמ"א (סו"ס"י תפ"א) אומר, כי נהגו שלא להוסיף בקריאת שמע את הפסוקים והפרקים הנאמרים לשם שמירה, כי הלילה ליל שימורים מן המזיקים. בעל מחצית השקל (שם) מעיר, כי האומר מראה, כי אינו מאמין לדברי חז"ל.

נוהגים שלא לומר ברכת "מעין שבע" - "מגן אבות בדברו" - בליל פסח שחל בשבת, משום שהיא נקבעה מפני המזיקים, ובלילה זה אין חוששים מפניהם (משנ"ב סי' תפ"ז ס"ק ט, ובספר פסח שחל בשבת פרק ז' הערה ל"ט והערה מ' באורך רב כל המ"מ בזה).

בעל תרומת הדשן נהג שלא לטבול המצות במלח, הנועד לסתום פיות המקטרגים (תוס' בברכות מ"א בשם מדרש), ובליל פסח אין לחוש גם להם (לקט יושר דף 134).

דף קיב/א אפילו מחופין בכלי ברזל

שתיית מים בשעת התקופה

בדפים אלה עוסקת הגמרא בזהירויות מעשיית פעולות שונות שיש בהן משום סכנה, רוח רעה, וכדומה. חלק מן הפעולות הללו הובאו בפוסקים, כגון, שיש ליטול מים אחר תספורת ונטילת צפרניים ("שולחן ערוך" או"ח סי' ד' סעי' י"ט), וכן שיש להזהר בנתינת מאכלים ומשקים תחת המיטה ("שולחן ערוך" יו"ד סי' קט"ז סעי' ה'). עם זאת, חלק מן העניינים המבוארים בסוגיה אינם מוזכרים בספרי הפוסקים, מפני שהיזקים אלה אינם קיימים עוד מסיבות שונות (עיין, "בית יוסף" או"ח סי' ק"ע, ועוד).

מאידך, במשך מאות שנים נהוג היה בתפוצות ישראל וגם נפסק בשולחן ערוך מנהג זהירות אחר שלא הובא כלל בדברי חז"ל, הנוגע בעקיפין לגמרתנו.

וכך כותב הרמ"א: "מנהג פשוט שלא לשתות מים בשעת התקופה ואין לשנות" (יו"ד סי' קט"ז סעי' ה' והובא מנהג זה בדבריו גם באו"ח סי' תנ"ה סעי' א').

מהי "תקופה" זו?

ארבע תקופות השנה: כידוע, ארבע תקופות בשנה. תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. כל תקופה מכילה כשלושה חדשים. הזמן בו מתחילה תקופה, נקרא "שעת התקופה". מנהג היה בישראל, "שלא לשתות מים בשעת התקופה", כאמור. יש שפירשו שהכוונה שלא לשתות מים כלל באותה שעה ובסמוך לה מעט, זמן מה או חצי שעה, ויש אומרים שעה, לפני ואחריה (עי' "כנסת הגדולה" יו"ד סי' קט"ז הגהות בית יוסף אות ל"ו, "דרכי תשובה" שם ס"ק פ"ט, "ברית עולם" על ספר חסידים סי' תתנ"א, ובספר "שמירת הגוף והנפש" ח"א עמ' קמ"א). אולם יש סוברים, שהכוונה שבשעת התקופה נפסלים המים לשתיה לעולם (כך משמעות הרמ"א באו"ח שם, שדן לגבי "מים שלנו" לאחר שעת התקופה, וכן משמע בפרי חדש או"ח סי' תכ"ח, בסוף הל' ר"ח, שכתב שמזיקים אפילו לאחר כמה ימים, וב"משנה ברורה" סוף סי' ר"ו שכתב שנחלקו בזה).

השותה את המים מתנפח: מנהג זה קדום הוא מאד. כבר רבי אברהם אבן עזרא מספר, כי עוד שנים רבות קודם לזמנו נשאל רב האי גאון על מנהג זה, שנהגוהו "ישראל הדרים במערב", והוא - ובעקבותיו האבן עזרא - שלל מכל וכל את הסכנה שבדבר. נפוץ היה הטעם למנהג, שמזיקים שורים במים והם עשויים לגרום להתנפחותו של השותה.

"שיחת הזקנות": האבן עזרא כותב - "ודבר הניפוח שיחת הזקנות" (מובאים דבריו באבודרהם. שער התקופות). אולם ב"פרי חדש" (שם) כתב, שאין לחוש לדברי האבן עזרא, שכן, "אנו בזמנינו שמענו כמה וכמה ניפוחים משתיית מים בשעת התקופה, מהם מתים, מהם מתרפאים". יש לציין שנאמרו ביאורים שונים לסיבות שבסכנה החלה דווקא בשעת התקופה (ראה אבודרהם שם).

בירך "שהכל", ישתה את המים? מנהג זה רווח מאד, ה"פרי חדש" (שם) מספר, שנהגו אף להכריז אימתי תחול שעת התקופה, כדי שידעו להזהר [המנהג היה רק אודות תקופת ניסן, ומכאן הסיק שרק בה יש להזהר]. הפוסקים דנו בשאלת הלכתיות הכרוכות במנהג - כגון שפיכת מים שלנו שעברה עליהם התקופה (ראה לעיל בשם הרמ"א), וכן אם יש להקפיד על שתיית מים בשעת התקופה, כאשר היא חלה בליל פסח שהוא ליל שימורים, ועוד לפני שנים לא רבות דן ה"משנה ברורה" (סו"ס"י ר"ו) על אודות מי שבירך "שהכל" על מים, ונודע לו שעתה שעת התקופה, אם ישתה או לא [עיי"ש, ויסוד הנידון הוא מדברי הס"ח הנ"ל].

למעשה, כיום אין מקפידים כלל בשתיית מים בשעת התקופה או לאחריה ("שמירת הגוף והנפש" ח"א עמ' קמ"ה, בשם כמה פוסקים). מדוע?

הברזל מציל את המים: בין הטעמים שנאמרו בדבר, מעורה פרט חשוב במנהג זה. הפוסקים כתבו, כי אין צורך לשפוך מים, כאשר מגיעה שעת התקופה, אלא ניתן להניח ברזל בתוכם באותה

מאלף דרשות ונאומים על אודות חשיבות לימוד התורה.
האזירה.
בידינו הדבר.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק.
פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף קו/א זכור את היום השבת לקדשו - זוכרהו על היין **ששה זמנים לקידוש**

דורשי רשומות מצאו לכך רמז: בכל שיר השירים יש פסוק אחד בלבד המתחיל באות "זו" - "וחכך כיין הטוב", לרמוז על ששה זמנים שמקדשים בהם על היין: שבת, פסח, שבועות, ראש השנה, סוכות, ושמיני עצרת... **זהו גם,** אמרו, "ויין ישמח לבב אנוש"; ו-יין, ו' זמנים ישמח היין לבב אנוש...

דף קו/א קידושא רבה

הקידוש העיקרי

מה טעם נקרא הקידוש של בוקר השבת בשם קידושא רבה - "קידוש הגדול"? (עיין בר"ן כאן). **אמר** הגר"י קמניצקי: בספרים נאמר, שקודם מתן תורה היה הלילה הולך אחר היום שלפניו; נמצא, איפוא, שהקידוש העיקרי של השבת היה בבוקר, לזכר זאת נקרא הוא עד היום בשם הקידוש הגדול... ("אמת ליעקב", רפ).

צעילוי נשמת

הר"ר **ישראל סימינובסקי** ז"ל

ב"ר שניאור זלמן ז"ל

נלב"ע כ"ז באדר א' תשנ"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **שאשא מלכה ג'ייקובס** ע"ה

בת הרב מנחם מנדל דסקל ז"ל

נלב"ע כ"ג באדר א' תשס"ה

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף נתן נטע הפטקה** ז"ל

ב"ר ישראל צבי ז"ל נלב"ע כ"ט אדר תשע"ב

ומרת **דבורה רחל הפטקה** ע"ה

בת הרב דוד יהודה בנט זצ"ל נלב"ע ו' אייר תשס"א

תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **גליקעל קליין** ע"ה ב"ר יהושע הלוי וייס ז"ל

נלב"ע כ"ו באדר תשע"ב **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בנה יוסף (רמי) קליין ומשפ'

הדף היומי

פסחים ק"ו-ק"ב

כ"ג-כ"ט אדר

ללוות גם אם אינו יודע מניין יחזיר: לדעת הגר"א זצ"ל ולגירסתו (בהגהותיו שם ובביאורו לאו"ח ריש סי' רמ"ב), מתרצים בעלי התוספות, כי אף שאמרו שאל יצטרך לבריות, המדובר במי שאין לו את האפשרות ללוות; אין לו מי שילווננו. אולם היכול ללוות - מחוייב הוא בכך מפני עונג שבת. לפירוש זה, יש ללוות עבור מצוות עונג שבת, גם אם אינו יודע מניין יחזיר את מעותיו, לפי שהקב"ה ערב לו שימצא מניין להחזיר. אך עני שאין לו מי שילווננו, יעשה שבתו חול ואל יצטרך לבריות.

מפרשים אחרים דחו פירוש זה, שהרי, אם אמרה גמרתנו "אל יצטרך לבריות", הרי שיש מי שמוכן להעניק לו כספים במתנה, ובוודאי שאותו אדם מוכן להלוות לו כספים אלה, גם אם אינו יודע מניין יחזיר, ובכל זאת אמרה הגמרא, "אל יצטרך לבריות"... הרי לנו, כי אף הלוואה אין ליטול לצורך מצוות עונג שבת, אם אינו יודע מניין יחזירה (ראה "שפת אמת" שם).

אכן, הקדמונים גרסו את דברי בעלי התוספות בנוסח שונה: הוראת חכמים "עשה שבתך חול" מתייחסת לאדם שאינו יודע מניין יפרע את חובותיו. ואילו הסוגיה במסכת ביצה עוסקת באדם שאין לו מעות, אך יש בידו חפצים שונים אותם באפשרותו לתת כמשכון לפרעון. אדם שכזה מחוייב ללוות על משכונותיו, שכן, במקרה הצורך יתן למלווה את החפצים אף ללא הזדקקות לבריות (וראה מהרש"ל בגליון הגמרא שם, והגהות אשרי שם בשם תוס').

שעה ועל ידי כך מוגנים הם מן המזיקים - לכל יזיקו (ראה רמ"א באו"ח שם, וש"ך ביו"ד שם סק"ה).

בעל ה"פרי מגדים" (או"ח שם א"א ס"ק ה') דן, אם ברזל דווקא מציל את המים, או שמא כל המתכות מועילות בדבר [ראה בקב הישר, פרק מ"ז, שברזל הוא ראשי תיבותיהן של נשות יעקב, בלהה, רחל זלפה ולאה, ובזכותן ניצולים מן המזיקים וכו', וכן כתב גם בכף החיים, או"ח סי' תנ"ה אות מ'].
 ה"חיי אדם" בספרו "בינת אדם" (כלל ס"ח אות פ"ב) מציין, שלפיכך נאמר בסוגייתנו שמאכלים שתחת המיטה אסורים אפילו מחופים בכלי ברזל, לומר, שאף שאודות מים שבשעת התקופה מועיל הברזל - אינו מועיל לאוכלים שתחת המיטה.

המהרש"ם ("דעת תורה" סי' תכ"ח) כתב, שהמנהג הוא, שדי שיהיה ברזל מעל כלי המים. אף הוא מביא ששמע בשם הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל, שלפי זה, די שציר התיבה שבה כלי המים, או גם **בית שבדלתותיו ובחלונותיו קבוע ברזל** או מסמרי ברזל - מגינים מפני מזיקים אלה. מסיבות אלו, יש כותבים, שאין צורך להקפיד בזמננו בעניין זה, שכן, כיום קיימים ברזלים בכל הבתים (שמירת הגוף והנפש, ח"א עמ' קמה, עיי"ש טעמים נוספים, עיי"ש על מנהג בגדד המובא בבו אש חי ומנהג ליטא המובא בערוך השולחן).

דף קיב/א/ק"ג/א עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות
האם היה בעל הטורים מחוייב בעונג שבת?

כמה וכמה פעמים, לא אחת ולא שתיים, ניגש רבינו יעקב בעל הטורים, אל אביו רבינו אשר, הרא"ש, ושאלו, האם הוא מחוייב בעונג שבת. על כך מספר הוא בספרו, טור, אורח חיים (סי' רמ"ב): "וכמה פעמים נשאתי ונתתי בדבר לפני א"א ז"ל, כמוני היום, שיש לי מעט משלי ואינו מספיק לי וצריך אני לאחרים, אם אני בכלל עשה שבתך חול אם לאו, ולא השיבני דבר ברור".

מהם צדדי הספק?

"עשה שבתך חול": בגמרתנו נאמר בשם רבי עקיבא, שעל האדם לעשות שבתו חול כדי שלא להצטרך לבריות. כלומר, אם מזונותיו מצומצמים, יסעד בשבת כסעודות יום חול, ולא ירבה במאכלים לכבוד השבת, כדי שלא יהפוך להיות מהנזקקים לפתחה של צדקה. הדברים אינם אמורים במי שכבר ניזון מן הצדקה; זה ראשי, ואף חייבים גבאי הצדקה לפרנסו בכל צרכו, כולל שלש סעודות בשבת (ראה משנ"ב סי' רמב ס"ק א ובשעה"צ אות ו'). אולם, מי שעדיין לא הפיל עצמו על הציבור, אין לו להזדקק לאחרים בשביל עונג שבת, ואף פטור הוא מסעודה שלישית [אולם יעויין בשער הציון שם ס"ק ד' במה שהניח בצ"ע בדברי הגר"א ז"ל].

מאידך, נאמר בגמרא במסכת ביצה (טו/ב): "אמר להם הקב"ה לישראל, לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע" - הרי שעל האדם ללוות בכדי לענג את השבת!

בעלי התוספות (שם) עמדו על סתירה זו ויישבוה, אולם המפרשים חלוקים בביאור דבריהם.

לאור זאת, מפרש הב"ח (סי' רמ"ב אות ד') את לבטיו של הטור לגבי חובתו בקיום עונג שבת. רבינו יעקב, מחבר ארבעה הטורים, שספרו מופיע במהדורות רבות במהלך הדורות, היה בעצמו איש שפרנסתו דחוקה מאד - כאשר העיד על עצמו - "שיש לי מעט משלי ואינו מספיק ל"י" (שם) הסתפק, אם חייב הוא ללוות לצורך כך, לפי שלא היו לו משכונות וחפצים בהם יכול היה להשתמש לפרעון. העליו ללוות על סמך בטחונו בהקב"ה שיפרע לו את חובו - כפירוש הראשון הנזכר, או שמא "אל תצטרך לבריות" כולל הוראה, שלא ללוות באופן שאין לו יכולת פרעון מוכחת - כפירוש השני.

זה היה ספקו של הטור, אותו הציע כמה וכמה פעמים לפני אביו הרא"ש, אולם כעדותו, לא השיבו הרא"ש דבר ברור. יש שכתבו, שהרא"ש לא השיב על כך, שכן, אין כאן הלכה ברורה - הכל תלוי במידת בטחונו של האדם!... (שערים המצויינים בהלכה, כאן). הטור גופו הסיק, לאור ראיות שונות, כי על האדם ללוות לשם עונג שבת, ויבטח בה' כי יפרענו (עיי' ב"ח שם). ה"משנה ברורה" (בשער הציון ס"ק י"ב) מסיים נידון זה, אם יש לקחת הלוואה לעונג שבת כאשר אינו יודע מניין יפרענה: "ונראה דהכל לפי העניין".

המצטער ליטול צדקה: ראוי לציין, כי עני שעונג גדול הוא עבורו להמנע מהזדקקות לצדקה, ראשי לעשות שבתו חול, כשם שמי שמצטער מאכילתו בשבת פטור הימנה, שכן, סעודות שבת ניתנו לעונג, וכן מי שמתענג בבכיה מותר לו לבכות (שו"ע סי' רפ"ח סעי' א'), כך גם מי שמתענג יותר בכך שאינו נזקק לשולחן אחרים, פטור הוא מכך, ואם הדבר מסב לו צער בעת סעודתו - אף אסור לו... (עיי' "מנחת מחבת" סי' מד עמ' קל"ח).

לעילוי נשמת
 הר"ר **ירחמיאל אשר זיטמן** ז"ל
 ב"ר מרדכי צבי ז"ל נלב"ע כ"ז באדר תשע"ב
תנצב"ה
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
 הר"ר **ישראל מרגלית** ז"ל
 ב"ר יוסף ז"ל נלב"ע כ"ב באדר א' תשס"ה
תנצב"ה
 הונצח ע"י ידידינו
 הר"ר **יעקב מרגלית** ומשפ' שיחיו - פרדס חנה

לעילוי נשמת
 מרת **שארה מרים צורף** ע"ה
 בת יפה אלה ואפרים יחיאל הי"ו יבדלחט"א
 נלב"ע כ"ז אדר א' תשע"ו
תנצב"ה

לעילוי נשמת
הודיה דבורה טרנר ז"ל בת יבדלחט"א ר' דניאל הי"ו
 נלב"ע כ"ג אדר תשע"ז **תנצב"ה**
 הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

